

d_p	— průměr zrn katalyzátoru [m]
E_A	— zdánlivá akčitativní energie [$J \cdot mol^{-1}$]
F	— množství kapaliny [$m^3 \cdot s^{-1}$]
k'	— zdánlivá rychlosť konstanta, [$mol \cdot s^{-1} \cdot kg^{-1}$]
$k_{373,2}$	— rychlosť konstanta při teplotě 373,2 K [$mol \cdot s^{-1} \cdot kg^{-1}$]
L	— délka katalyzátoru [m]
m, n	— fiktivní hodnota rádu rychlosť rovnice
F_{H_2}	— tlak vodíku [MPa]
r	— reálná rychlosť [$mol \cdot s^{-1} \cdot kg^{-1}$]
R	— univerzální plynová konstanta (8,315) [$J \cdot mol^{-1} \cdot K^{-1}$]
Re	— Reynoldsovo číslo
T_0	— referenční teplota [K]
T	— střední radiální teplota „fazu“ loži katalyzátoru [K]
t	— střední integrální teplota v celém loži katalyzátoru [K]
TCD	— trylekto (0,3,1,0,5) dekan
ω	— objem [m^3]
W	— hmotnost katalyzátoru [kg]
n_c	— účinnost směsi katalyzátoru

Literatura

- Landau S.: Chem. Listy 27, 415 (1983). — 2. Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology, 2nd Ed., Vol. 6, 685, John Wiley and Sons 1965. — 3. Ullmanns-Katalogiáda der Chemischen Technologie, Band 9, Verlag Chemie, Weinheim/Bergstr., 1975.
- Kiyohara Y., Takao S., Koido T.: Kagaku Kagaku 37, 5, 6, 565 (1975); CA 79: 68380 k. — 5. Andrew J.: Ann. N. Y. Acad. Sci 214, 176 (1973). — 6. Asai H.: Sekiyu To Sekiyu Kazuu 19, 40 (1973); CA 84, 31789 t. — 7. Asai H.: Sekiyu To Sekiyu Kagaku 19, 88 (1975); CA 83, 206846 c. — 8. Asai H.: Sekiyu To Sekiyu Kagaku 19, 90 (1975); CA 84, 74896 c. — 9. Arakawa M., Kata-

nozaka A., Chikazawa M.: Jap. patent 73-34814 (1973). — 10. Hálášek S.: Kontinuální hydrogenerační dicyklopentadienový literární referát, VŠCHT Praha, 1977. — 11. Saito T., Fujiki S., Noguchi S.; Yuki Gosei Kagaku Kyokaishi 26, 8, 4, 304 (1978); CA 89, 56977 k. — 12. Kysilka V., Hanika J., Sporka K., Macoun P.: Kontinuální hydrogenerační dicyklopentadienový (poster), 4. celostátní setkání čes. chemiků, Vysočské Tatry, Žijen 1985. — 13. Kysilka V., Hanika J., Sporka K., Macoun P.: Návrh reaktoru pro hydrogenerační dicyklopentadienový (poster), ČIUSA '86, Karlovy Vary, listopad 1986. — 14. Eijkman I. E.: Chem. Zentralblatt II, 989 (1903).
- 15. Staudinger H., Rhenner A.: Helveticum Chim. Acta 7, 23 (1924). — 16. Alder K. W., Whittington M. C. J.: Chem. Soc. 4495 (1963). — 17. Rhenner K., Roslen O., Molnář J.: US pat. 2, 768 301 (1956). — 18. Schleyer F. v. R.: Org. Synth. 42, 8 (1962). — 19. Haasek E., Corr J., Leibnitz G., Windfuhr S.: NSR pat. 1 239 750 (1966). — 20. Mardanov M. A., Velyov K. G., Mingashimova L. M., Bol'shaková E. A.: Azerb. Chim. Z. 4, 41 (1968). — 21. Kuricak K.: Chem. Econ. Engg. Rev. 5, 6, 10, 19 (1976). — 22. Tichý Z.: Technologický analýzor OP Ry 11, leden 1970, VČCHZ Pardubice. — 23. Hlaváček V.: Ind. Eng. Chem. 62, 9 (1970). — 24. Shah, Y. T.: *Liquid-Solid Reactor Design*, McGraw Hill Inc., New York 1979. — 25. Tuček V., Hanák J., Horák J.: Vliv přeměny hmoty na oxidační etanolu ve zkrápnělé loži katalyzátoru, 4. celostátní setkání čes. chemiků, Vysočské Tatry, Žijen 1985. — 26. Vesecák V.: Diplomová práce, katedra organické technologie VŠCHT Praha 1977. — 27. Hanák J., Šulc Z., Rázíčka V.: Chem. prům. 32, 634 (1981). — 28. Horák V., Červeny L., Rázíčka V.: Chem. prům. 32, 568 (1982). — 29. Micháľová I. L., Kočkina L. D.: Průmyslový katalyzátor, Mater. Koordinac. Centra RVHP, Vyp. 1, Novosibirsk 1973.

Chlazení pyrolyzního plynu v teplém dílu ethylenové jednotky

Jan Bartoň,

Chemopetrol, k. ú. o. Výzkumný ústav anorganické chemie, Ústí nad Labem,

Luděk Dvořák,

Chemopetrol, k. p. Chemické závody ČSSR, Litvínov

66.021.4.046
66.045.5
547.313
66.092

Redakční doba 29. 12. 1986

V této článku je analyzováno chlazení pyrolyzního plynu v teplém dílu ethylenové jednotky, v němž je snížení teploty pyrolyzního plynu ze 450 °C na 30 °C dosahováno pomocí cirkulačního oleje a cirkulační vody. Je uvedán vliv průtoku cirkulačního oleje a refluxu kolony cirkulačního oleje na výběru procesní páry vratky, v nichž se využívají tepla předaného pyrolyzním plynem do cirkulačního oleje. Je popsána úprava technologie chlazení pyrolyzního plynu zařazením zvláštního chladiče refluxu kolony cirkulačního oleje, umožňující snížit refluxní poměr bez změny kvalitativních parametrů pyrolyzního benzenu.

Úvod

Pyrolyza benzínu či plynového oleje na ethylen a propylen probíhá, při zředění procesní páry, za teplot kolem 800 °C. Vzhledem k tému reakčním podmírkám se na pyrolyzu spotřebuje značné množství tepla. Využití poměrem množství topného plynu s výhodností 50 MJ kg⁻¹ k množství reakční směsi (tzv. pyrolyznímu plynu) opouštějící pyrolyzár pec činí spotředu topného plynu asi 0,075 kg kg⁻¹. Teplota dodaná pyrolyznímu plynu je rekuperována relativně jednoduchým způsobem, majetím však svá specifika, o nichž se zmínime dále.

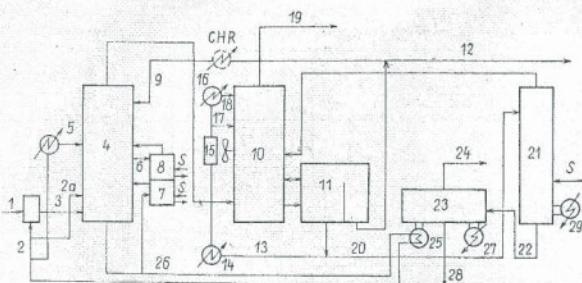
Ochlazení pyrolyzního plynu z teploty kolem 800 °C asi na 450 °C se realizuje průchodem pyrolyzního plynu tzv. kotlem na odpadní teplo, v němž se vyrábí pára o tlaku 11 až 12 MPa. V kotli na odpadní teplo nekondenzují ani uhlíkovidky s nejvyššími body varu, avšak na výmenné ploše se na straně pyrolyzního

plynu usazují koksovité úady, které zhoršují prostup tepla. Chlazení pyrolyzního plynu v kotli na odpadní teplo byla i v naší odborné literatuře^{1,2} významová pozornost.

Pyrolyzni plyn ochlazeny asi na 450 °C vstupuje do tzv. teplého dílu, v němž zkondenzují nejtěžší olejovité podily vytvářející tzv. pyrolyzni topný olej (PTO) a pyrolyzni plynový olej (PPO), dále podily uhlíkovidků s teplotou varu kolem 100 °C za atmosférického tlaku, tvořící tzv. pyrolyzni benzin (PyBi). Dále v něm zkondenzuje procesní pára použitá pro zředění směsi. Chlazení pyrolyzního plynu v teplém dílu je předmětem předložené práce.

Praktická část

Na obrázku 1 je uvedeno zjednodušené technologické schéma teplého dílu. Pyrolyzni plyn I o teplotě kolem 450 °C se nejprve smíší s cirkulačním olejem 2

Obr. 1. Schéma teplého dílu ethylenové jednotky
S - stripovací pára

(z tohoto oleje se asi 5 % přivádí do boku kolony cirkulačního oleje 4 proudem 2a) a ochladí se tím na teplotě kolem 200 °C. Pyrolyzni plyn s cirkulačním olejem 3 se vedou do paty kolony cirkulačního oleje 4. Do boku této kolony se nastřikuje část cirkulačního oleje 5 s teplotou asi o 20 K nižší než v proudu 2. Z boku kolony 4 se odtahuje PPO proudem 6 a zavádějí se do ní páry ze stripéri PTO 7 a PPO 8, v nichž se tyto oleje stripují nízkotlakou párou. Na hlavu kolony 4 se přivádí reflux PyBi proudem 9. Paroplyná fáze opouštějící kolonu 4 má již teplotu kolem 100 °C a zavádějí se do paty kolony cirkulační vody 10. V této koloně kondenzuje procesní pára a PyBi. Organická a vodná fáze se od sebe oddělují v separátoru 11. Část odděleného PyBi se proudem 12 odvádí k izolaci benzenu a dalších uhlovodíků. Cirkulační voda 13 ohřátá asi na 80 °C se využívá ve výměnících 14, chladi se ve vzdutových chladičích 15 a vedením chladičem 16 a vrace se do boku kolony proudem 17 a do hlavy kolony 10 proudem 18. Plyn 19 opouštějící kolonu 10 má již teplotu kolem 30 °C a obsahuje převážně uhlovodíky C₁—C₈. Část cirkulační vody (5 %) se vede proudem 20 přes stripéri 21, v němž se sníží koncentrace uhlovodíků ve vodě na přibližně 50 ppm a dále proudem 22 se upravená voda vede do vývýje procesní páry 23. Ve vývýje se procesní pára 24 vyrábí jednou ve vařáčích 25, v nichž se vyhřívání využívá cirkulační olej 26 z kolony o teplotě kolem 200 °C, jednak ve vařáčích 27, v nichž se topí přehřatou středotlakovou párou. Z vývýje procesní páry 23 se odvádí odtok proudem 28.

Teply díl schematicky znázorněný na obrázku 1 má ochladit pyrolyzni plyn na asi 30 °C. Z teplého dílu vystupují proudy PTO a PPO ze stripéri 7, 8, dále pyrolyzni benzin v proudu 12, procesní pára proudem 24 a ochlazeny pyrolyzni plyn 19. Pro všechna tato média existují definované kvalitativní požadavky. Z bezpečnostních důvodů se musí sledovat i některý dalších médií. Tímto médiem je např. v proudu 26 cirkulační olej opouštějící patu kolony 4, u něhož je důležitou vlastností viskozita ap.

Cíle ekonomického provozu teplého dílu je proto možno definovat jako maximální produkci procesní páry pomocí vařáčků 25 teplém cirkulačním olejem 26, minimalizaci nákladů na chlazení cirkulační vody 13

v chladičích 15, 16 a minimalizaci spotřeby energie na úpravu olejů ve striperech 7 a 8 a pro stripování vody v koloně 21. Zároveň musí být splněny všechny kvalitativní požadavky na vlastnosti sledovaných technologických médií.

Pro technologické schéma podle obrázku 1 jsou projektem stanoveny technologické parametry. Příklad optimalizace této projektových parametrů teplého dílu ethylenové jednotky je uveden v literatuře³⁾.

Cílem předložené práce je ukázat výhodu změny technologie v provozu teplého dílu poprvé realizovanou v ethylenové jednotce v CHZ ČSSR Litvínov spočívající v zařazení chladiče refluxu CHR kolony cirkulačního oleje 4 na obrázku 1. Vzhledem ke složitosti systému je použito kombinace kvalitativního a kvantitativního popisu.

Výsledky a diskuse

Základní představu o využití tepla pyrolyzniho plynu vstupujícího do teplého dílu ethylenové jednotky podává tabulka I. Z tabulky I je patrné, že z celkového množství tepla dodaného do teplého dílu pyrolyzni plynem se asi 60 % využije pro výrobu procesní páry, 10 % se využije pro ohřev různých médií cirkulační vody a 30 % se odvádí v chladičích cirkulační vody.

Kolona cirkulačního oleje 4 slouží k ochlazení pyrolyzniho plynu na teplotu kolem 100 °C, přičemž z pyrolyzniho plynu vykondenzují nejtěžší olejové podily. K ochlazení pyrolyzniho plynu se využívá jednací cirkulační olej, jednak pyrolyzni benzin. Chování sub-systému — kolony cirkulačního oleje 4 a vařáčky 25 — bylo popsáno v práci⁴⁾, v níž byly analyzovány souvislosti mezi refluxním pomarem kolony 4 a výrobou

Tabulka I.

Distribuce tepla dodaného pyrolyzni plynem do teplého dílu (teplé dodané pyrolyzni plynem je 100 %)

teplo předané do cirkulačního oleje	60 %
teplo předané do cirkulační vody	40 %
z toho — teplo předané výměnici 14	10 %
teplo odebrané chladiči 15 a 16	30 %

Číslování aparátů je zájemné z obrázku 1

Tabulka II
Naměřené data z provozu kolony cirkulačního oleje

měření	pyrolyzni plyn ^{a)} do záštítka 1		reflux 9		teplota v koloně 4		odpar refluxu ^{b)}		náš. a odpar ^{b)} refluxu v patě kolony 4	cirkulační ^{b)} olej 26 m' [kg h ⁻¹]
	m' [kg h ⁻¹]	t [°C]	m' [kg h ⁻¹]	t [°C]	pate t [°C]	hlavu t [°C]	m' [kg h ⁻¹]	m' [kg h ⁻¹]		
1	241 000	478	210 000	80	198,0	104,4	27 490	127 000	1 720 000	
2	220 000	477	218 000	80	195,7	103,9	32 790	163 000	1 710 000	
3	241 000	463	154 800	80	196,0	102,5	47 000	66 000	2 090 000	
4	236 000	468	174 800	80	195,4	100,8	48 400	83 000	2 000 000	

a) řízenkové apparáty a proudy souhlasí s obrázkem 1

b) vypočteno podle modelu kolony cirkulačního oleje 4

měření	výroba procesní páry z cirkulačního oleje ve vařáckých 25		
	m' [kg h ⁻¹]	51 600	42 200
1		58 520	58 520
2		54 800	54 800
3			
4			

technologické páry vařáky 25. Bylo dokázáno, že se snížením průtoku refluxu do kolony $4\Delta G_r$, zvýší výroba technologické páry vařáky 25 o ΔG_r , přičemž

$$\Delta G_r / \Delta G_r r_E = 1 \quad (1)$$

Alespoň pro kvalitativní představu o funkci kolony cirkulačního oleje 4 byl sestaven jednoduchý entalpiční model kolony 4. Kolona byla pomyslně rozdělena na 4 sekce. U každé sekce předpokládáme, že teplota paroplynné směsi opouštějící sekci směrem nahoru je totouž s teplotou kapalné fáze opouštějící tuto sekci směrem dolů. Pro každou sekci byla sestavena entalpiční bilance. Teplota v jednotlivých sekciach byla approximativně určena podle údajů teplotních čidél umístěných podél vertikálního profilu kolony. První sekce odpovídá přibližně hlavě kolony 4, druhá sekce je tou částí kolony, z níž se odtahuje PPO, třetí a čtvrtá sekce zahrnují spodní část kolony 4. Při výpočtu nebyl uvažován vliv změny složení kapalné ani paroplynné fáze na jejich termodynamické vlastnosti. Je však třeba podotknout, že měrná výparná teplota i měrná tepla většiny uhlívodníků v pyrolyzním plynu jsou velmi blízká. Ztráty tepla do okolí byly zanedbatelné.

Pro dané podmínky nástřítku pyrolyzního plynu a refluxu do kolony 4 byly vypočteny hodnoty odparu refluxu tvorbeného PyBi v horní části kolony a nátoku refluxu do spodní části kolony (tzv. olejové části). Výsledky výpočtu shrnuje tabulka II. Ačkoliv rozdíl v nástřítku pyrolyzního plynu do kolony 4 nepředstavuje mezi jednotlivými příslušky více než 10 %, průtok refluxu se liší až o 40 %. Tento rozdíl vyplývá z různé intenzity cirkulace oleje v koloně. Snížili se průtok cirkulačního oleje z paty kolony 4 do vařáku 25 a zpět do záštítka pyrolyzního plynu při konstantním průtoku teploty pyrolyzního plynu, vzrostlo teplota směsi oleje a pyrolyzního plynu 3, přicházející do kolony 4. Pro dosažení přibližně konstantní teploty na hlavě kolony 4 se této situaci musí zvýšit refluxní poměr. Větší množství refluxu způsobí snížení teploty oleje v patě kolony 4.

Jestliže se cirkulační olej záštítkem ohřeje o Δt_0 ,

potom lze z jednoduché entalpiční bilance stanovit ekvivalent E_0 vyjadřující, kolik hmotnostních jednotek cirkulačního oleje ochladi pyrolyzni plyn stejně jako jednotka refluxu PyBi svým výparným teplem

$$E_0 = r_E / (c_{p,0} \Delta t_0) \quad (2)$$

V námi proměřené oblasti průtoku cirkulačního oleje, refluxu a pyrolyzního plynu činná hodnota E_0 přibližně 6, 7. Podle vztahu (1) platí, že při snížení průtoku refluxu o ΔG_r se zvýší výroba procesní páry o ΔG_r při konstantním průtoku cirkulačního oleje. Zvýšil se průtok cirkulačního oleje a sníží se průtok refluxu (refluxní poměr) tak, aby teplota v hlavě kolony 4 byla konstantní, může se opět, při dostatečně výkonnostní rezervě vařáku 25, vyrobýt více procesní páry z cirkulačního oleje. Výkonnostní rezerva vařáku 25 se projeví tím, že teplota cirkulačního oleje za níž se blíží teplotě varu na straně výroby páry ve vařáckách 25. Zvyšování průtoku oleje má na zvýšení výroby procesní páry ve vařáckách 25 vliv pouze tehdy, jestliže ze teplotu pyrolyzního plynu po záštítku v proudu 3 zvýšeným průtoku oleje dále snížit. Při teplotě oleje na vstupu do záštítka kolem 170 °C lze dosáhnout teplotu pyrolyzního plynu po záštítku přibližně 190 °C. Další zvyšování průtoku cirkulačního oleje je pro zvýšení výroby procesní páry ve vařáckách 25 nedůležné.

Teplota refluxu kolony cirkulačního oleje tvorbeného PyBi byla podle projektového způsobu chlazení pyrolyzního plynu v teplém dílu udržována kolem 80 °C. To je současně teplota v patě kolony cirkulační vody 10. Snížení refluxní poměr kolony 4 a současně zachovat teplotu hlavy kolony 4 (tak, aby se nezvýšil konečný bod destilače PyBi) je možné pouze při současném ochlazení refluxu. Ochladení refluxu kolony 4 lze dosáhnout i tím, že se sníží teplota v patě kolony 10. To však znamená ochladit na nižší teplotu současně množství cirkulační vody, čímž se zvýší náklady na chlazení této vody. Zařazením samostatného chladiče refluxu kolony, který je ve schématu 1 označen čárkovaně jako CHR, byly tyto nedostatky odstraněny. Experimentálně bylo zjištěno, že je možný provoz při teplotě refluxu kolem 40 °C, přičemž se absolutní hodnota průtoku refluxu sníží o 30 až 40 tun za hodinu, anž se významně změní kvalitativní parametry PyBi. Navíc se vyrábí ve vařáckých procesní pára v množství kolem 5 tun za hodinu. Tím se zvýší výroba procesní páry z cirkulačního oleje asi o 10 %. Náklady na chlazení refluxu PyBi chladicí vodou nepřesahují 10 % z ceny procesní páry vyrobené navíc.

Snížení refluxního poměru kolony 4 se příznivě pro-mítá i do snížení nákladů na chlazení pyrolyzitu plynu v koloně cirkulační vody 10, neboť po úpravě v této koloně kondenzuje méně pyrolyzitu benzínu používaného jako reflux kolony cirkulačního oleje 4.

Závěr

Při chlazení pyrolyzitu plynu v teplém dílu ethylenové jednotky je třeba prevést maximálně možné množství tepla přiváděného do teplého dílu v pyrolyzitním plynu do cirkulačního oleje pro výrobu procesní páry a minimalizovat ztrátu tepla při chlazení plynu cirkulační vodou. Jednoduchá úprava technologie chlazení plynu v teplém dílu, použitá poprvé v ethylenové jednotce v CHZ ČSSR Litvínov, a spočívající v zařazení ohládce refluxu kolony cirkulačního oleje, umožňuje jednak zvýšit výrobu procesní páry z cirkulačního oleje, jednak snížit náklady na ohlázení plynu v koloně cirkulační vody. Dlouhodobý bezporuchový zkoušební provoz plně prokázal výhody uvedeného

zlepšení technologie chlazení pyrolyzitu plynu v teplém dílu ethylenové jednotky.

Seznam symbolů

$c_{p,0}$	— střední měrné teplo cirkulačního oleje [$\text{kJ kg}^{-1} \text{K}^{-1}$]
E_g	— parametr definovaný vztahem (2)
ΔG_r	— změna průtoku refluxu [kg h^{-1}]
ΔG_g	— změna výroby procesní páry z cirkulačního oleje při změně průtoku refluxu o ΔG_r [kg h^{-1}]
CHIE	— ohládce refluxu
m'	— průtok [kg h^{-1}]
PPO	— pyrolyzitní plynný olej
PTO	— pyrolyzitní topný olej
PyBi	— pyrolyzitní benzín
r_R	— výparné teplo refluxu [kJ kg^{-1}]
r_v	— výparné teplo vody [kJ kg^{-1}]
t	— teplota ($^{\circ}\text{C}$)
Δt_0	— ohřátí cirkulačního oleje v koloně [K]

Literatura

1. Horák J., Beránek P.: Chem. prům. 32, 113 (1983). — 2. Ho-rák J., Beránek P.: Chem. prům. 33, 176 (1983). — 3. Piecotti M., Počaić C. A.: Oil Gas J. 77, 179 (1982). — 4. Výborný J., Bartoň J., Černák J.: Chem. prům. 35, 598 (1985).

TRIBUNA JAKOSTI

Informace relevantní pro řízení výroby a kontroly jakosti

Karel Eckschlager,
Ústav anorganické chemie ČSAV, Praha

Redakce došlo 14. 1. 1987

66.012
330.495,7

Racionální řízení výroby a kontroly jakosti se provádí na základě informací, které získáme buď měřením, nebo chemickou analýzou. Analýzu provádime zpravidla měřením veličin, která závisí na koncentraci stanovené složky (analytu); je tedy výsledek analýzy informací, kterou získáme o určité veličině měřením jiné veličiny.

Informace, které umožňují řízení výroby nebo roz-hodnutí o jakosti výrobku, označíme jako relevantní. Relevantní informace:

1. musí být dostatečně obsažná;
2. musí se týkat vlastnosti, např. znaků jakosti nebo technologicky významných parametrů, které jsou pro rozhodování důležité;
3. musí být k dispozici včas.

V praxi dále požadujeme, aby na získání relevantní informace nebylo třeba vynakládat nadměrné finanční náklady.

Informační obsažnost

Každou informaci, tedy i takovou, kterou jsme získali měřením nebo analýzou, chápeme jako snížení neurčitosti, neznalosti, tj. jako zvýšení znalosti o daném objektu nebo ději. Informační obsažnost výsledku měření veličiny X vyjadrujeme^{1,2)} jako

$$I(X) = H_0(X) - H(X) \quad (1)$$

kde H_0 je apriorní neurčitost existující před pokusem a $H(X)$ aposteriorní neurčitost, tj. po provedení pokusu (měření). Aposteriorní neurčitost však není jen pouze nedostraněný „zbytek“ apriorní neurčitosti, ale spíše neurčitost způsobená nedokonalostí měření. Informační obsažnost výsledků měření může nabývat hodnot $0 \leq I(X) \leq H_0(X)$.

Informační obsažnost identifikace nebo stanovení obsahu analytu X , případě chemickou analýzou pro-vede měřením veličiny Y (analytického signálu), je dána jako

$$I(X \parallel Y) = H_0(X) = H(X \parallel Y) \quad (2)$$

kde $H(X \parallel Y)$ je aposteriorní neurčitost znalostí o veličině X , jestliže byla změněna veličina Y . Tato informační obsažnost je množá, jsou-li veličiny X a Y zcela nezávislé, nebo je-li $H(X \parallel Y) = H_0(X)$.

Relevantní informace získaná měřením nebo analyzou musí být podle požadavku (1) dostatečně obsažná; příčinou příliš malé informační obsažnosti výsledků měření může být velká aposteriorní neurčitost $H(X)$, tj. nedostatečná přesnost a správnost (výsledků). Závislost informační obsažnosti na přesnosti, charakterizované hodnotou směrodatné odchyly s a na sítědlní chybě $d = |X^* - \bar{x}|$, kde X^* je skutečná